

Læreplan i psykologi

Fastsatt som forskrift av Utdanningsdirektoratet 24. mars 2021 etter delegasjon i brev av 13. september 2013 fra Kunnskapsdepartementet med hjemmel i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) § 3-4 første ledd.

Gjelder fra 01.08.2021

Om faget

Fagenes relevans og sentrale verdier

Psykologi handler om å forstå menneskets tanker, emosjoner og atferd. Faget skal gi et vitenskapelig perspektiv på psykologiske prosesser og mekanismer, i og mellom mennesker, og bidra til at elevene utvikler en sammensatt og mer helhetlig forståelse av mennesket. Psykologi handler om det fellesmenneskelige, det som gjør oss like, men også det som gjør oss ulike og unike. I en verden preget av stadige endringer og utfordringer, kan faget bidra til økt medborgerskap gjennom bevisstgjøring og forståelse av seg selv og andre, på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Faget danner også grunnlag for samhandling på ulike arenaer, som skole, studier og arbeidsliv.

Alle fag skal bidra til å realisere verdigrunnet for opplæringen. Psykologi skal bidra til refleksjon omkring og forståelse av menneskelig mangfold og likeverd. Videre handler faget om forståelse av hva som påvirker menneskers identitet og oppfatning av seg selv. Dette skal danne grunnlag for kritisk tenkning og etisk bevissthet og åpne for ny innsikt.

Kjerneelementer

Tanker, emosjoner og atferd

Kjerneelementet tanker, emosjoner og atferd handler om å forstå psykologiske prosesser og menneskelig atferd og samspillet mellom disse. Kjerneelementet handler om å tilnærme seg kunnskap om menneskets tanker, emosjoner og atferd gjennom ulike perspektiver, metoder og teorier. Kjerneelementet handler også om hvordan tanker, emosjoner og atferd påvirkes av individuelle, situasjonsbestemte og sosiale faktorer og at det er stor variasjon i hvordan individet forholder seg til og påvirkes av ulike faktorer.

Menneskelig utvikling og samspill

Kjerneelementet menneskelig utvikling og samspill handler om hvordan arv, miljø og psykologiske prosesser påvirker menneskets utvikling i et livslangt perspektiv. Kjerneelementet handler om individet og individets rolle i samspill med andre. Det handler også om hvordan valgene man tar påvirkes av både individuelle og sosiale faktorer. Kjerneelementet handler videre om hvordan mennesker møter og håndterer livets utfordringer og om hvordan psykologifaglig kunnskap kan anvendes i ulike situasjoner og yrker. Identitet og tilhørighet og hva som påvirker menneskets opplevelse og forståelse av seg selv og andre inngår også i kjerneelementet.

Vitenskapelig og kritisk tenkning

Kjerneelementet vitenskapelig og kritisk tenkning handler om å kunne skille mellom framstillinger av ulike psykologiske temaer med varierende grad av faglig forankring, og å kunne vurdere gyldigheten av påstander og argumenter. Det handler også om å knytte psykologiske temaer opp mot forskningsmetode for å forstå hvordan psykologiske problemstillinger kan undersøkes, og hvordan teorier kan svekkes eller styrkes. Kjerneelementet handler videre om å utvikle og anvende et psykologisk begrepsapparat og å møte faget med en aktiv utforskende tilnærming som åpner for nysgjerrighet, kreativitet, vitenskapelig tenkemåte og kritisk refleksjon.

Tverrfaglige temaer

Folkehelse og livsmestring

I psykologi handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om hva som kan hemme og fremme god psykisk helse. Det handler også om å forstå sammenhengen mellom faktorer som kan påvirke livskvalitet og muligheter til å ta helsefremmende og sykdomsforebyggende valg. Det handler også om hvilke konsekvenser utenforskap kan ha for psykisk helse og hvilke faktorer som påvirker menneskers identitet og oppfatning av seg selv.

Demokrati og medborgerskap

I psykologi handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om grunnlaget for å møte utfordringer som oppstår i samhandling med andre, og for å kunne forstå utfordringer og potensial som ligger i å anerkjenne og samtidig imøtegå andres meninger. Dette grunnlaget skal bidra til å skape rom for samarbeid og meningsbrytning og øke muligheten for deltakelse.

Bærekraftig utvikling

I psykologi handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at man blir bevisst egne holdninger, handlinger og behov, og grunnlaget for disse. Å lære hva som påvirker og endrer holdninger, verdier, kognisjon og atferd gir innsikt i hvilke faktorer som påvirker mennesker til å ta, og unnlate å ta, bærekraftige valg.

Grunnleggende ferdigheter

Muntlige ferdigheter

Muntlige ferdigheter i psykologi innebærer å uttrykke egne meninger, lytte til og gi respons i spontan og forberedt samtale. Det innebærer også å bruke fagspråk i drøfting og refleksjon over faglige emner, og bygge opp argumentasjon og tilpasse muntlig tekst til mottaker og formål. Elevene

utvikler muntlige ferdigheter i psykologi når de drøfter, reflekterer og presenterer saker alene og i fellesskap. Muntlige ferdigheter innebærer også å bruke kilder på en kritisk måte som lar seg etterprøve.

Å kunne skrive

Å kunne skrive i psykologi innebærer å bruke fagspråk og varierte skrivestrategier for å utforme tekster tilpasset mottaker og formål. Det betyr videre å utforske og reflektere over faglige emner og problemstillinger, bygge opp argumentasjon og å bruke kilder på en kritisk måte som lar seg etterprøve. Det innebærer også å revidere egne tekster.

Å kunne lese

Å kunne lese i psykologi innebærer å finne og vurdere eksplisitt og implisitt informasjon i tekster om kjente og ukjente emner. Det innebærer også å lese tekster med forskjellige perspektiver som introduserer elevene for ulike tenkemåter og argumenter og hjelper dem å forstå helhet og kompleksitet i psykologiske tenkemåter. Videre innebærer det å sammenligne, tolke og systematisere informasjon i ulike tekster og å vurdere ulike perspektiv og formål med tekster.

Å kunne regne

Å kunne regne i psykologi innebærer å hente ut, beskrive og tolke informasjon fra tallmateriale i tabeller, statistikk og grafiske framstillinger. Det innebærer også å bruke og bearbeide informasjonen for å forstå og vise sammenhenger, sammenligne, vurdere og presentere resultater på ulike måter.

Digitale ferdigheter

Digitale ferdigheter i psykologi innebærer å bruke digitale ressurser til å søke etter og innhente informasjon, og å kommunisere og presentere eget arbeid. Digitale ferdigheter innebærer også å vurdere, bearbeide og sammenstille informasjon og vise til kilder på en måte som lar seg etterprøve. Det handler også om å utvikle etisk bevissthet og vise digital dømmekraft.

Kompetansemål og vurdering

Kompetansemål og vurdering psykologi 1

Kompetansemål etter psykologi 1

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- sammenligne, anvende og vurdere ulike vitenskapelige tilnærminger, teorier, perspektiver og metoder, og vurdere forskjellige forklaringer på psykologiske problemstillinger
- utforske ulike temaer innenfor anvendt psykologi, og vurdere hvordan psykologi kan anvendes i ulike yrker
- gjøre rede for hukommelse og reflektere over hva som kan påvirke hukommelsesprosessen
- beskrive ulike perspektiver på læring, reflektere over hva som hemmer og fremmer læring, og vurdere egne læringsstrategier
- drøfte sammenhengen mellom motivasjon, mestring og læring
- drøfte hvordan samspillet mellom arv og miljø har betydning for utvikling av personlighet, identitet og tilknytning
- utforske og gjøre rede for hvordan persepsjon og kognisjon virker inn på menneskets forståelse av seg selv og omverdenen
- utforske og vurdere hvordan individuelle, sosiale og psykologiske faktorer påvirker mennesket til å ta, og unnlate å ta, bærekraftige valg
- gjøre rede for psykiske kriser og drøfte mulige utfall av disse
- beskrive hovedtrekk i sansesystemets, nervesystemets og hormonsystemets oppbygning og funksjon, og utforske hvordan disse systemene sammen utgjør grunnlaget for tanker, emosjoner og atferd
- utforske og gjøre rede for hvordan evolusjonspsykologi forklarer menneskets tanker, emosjoner og atferd
- beskrive hvordan bruk av rusmidler hos ungdom og unge voksne påvirker hjernens funksjon og reflektere over hvordan bruk av rusmidler kan påvirke psykisk helse og livskvalitet
- drøfte konsekvenser av stress, vurdere betydningen av sårbarhet og resiliens og reflektere over hvordan man kan forebygge negative stressreaksjoner

Underveisvurdering

Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i psykologi 1. Elevene viser og utvikler kompetanse i faget når de bruker faglige perspektiver, metoder og teorier i utforskende arbeid med og refleksjon over ulike emner og problemstillinger, muntlig og skriftlig. Videre viser og utvikler elevene kompetanse i arbeid med spørsmål knyttet til psykologiske prosesser og mekanismer og menneskets tanker, emosjoner og atferd.

Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom varierte arbeidsmåter og ved å la elevene utforske og finne svar på faglige spørsmål og problemstillinger. Læreren skal være i dialog med elevene om utviklingen deres i psykologi 1, og elevene skal få mulighet til å prøve seg fram. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til, og til å reflektere over egen faglig

utvikling. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i psykologi 1.

Standpunktvurdering

Standpunkt karakteren skal være uttrykk for den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen etter psykologi 1. Læreren skal planlegge og legge til rette for at eleven får vist kompetansen sin på varierte måter som inkluderer forståelse, refleksjon og kritisk tenkning, i ulike sammenhenger. Læreren skal sette karakter i psykologi 1 basert på kompetansen eleven har vist ved å formidle innsikt i ulike emner, sammenhenger og problemstillinger i faget og ved å bruke faglige metoder og teorier til å belyse dem.

Kompetansemål og vurdering psykologi 2

Kompetansemål etter psykologi 2

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- planlegge, beskrive og gjennomføre en undersøkelse av en psykologisk problemstilling, analysere og drøfte resultater
- sammenligne og anvende ulike vitenskapelige tilnærminger, teorier, perspektiver og metoder, og vurdere forskjellige forklaringer på psykologiske problemstillinger
- drøfte hvordan sosial påvirkning og interaksjon i grupper kan påvirke holdninger, atferd og identitet
- drøfte årsaker til utenforskap og reflektere over konsekvenser for individet
- gjøre rede for faktorer som påvirker utviklingen av sosial kompetanse, og reflektere over betydningen av sosial kompetanse
- gjøre rede for hvordan mellommenneskelige konflikter kan oppstå og utvikle seg, og drøfte hvordan verbal og ikke-verbal kommunikasjon kan bidra til både å utvikle og å løse konflikter
- drøfte hvordan ulike former for kommunikasjon påvirker sosial samhandling og livskvalitet
- reflektere over hvordan synet på psykisk helse og behandling av psykiske lidelser har endret seg og er i endring
- drøfte begrepene normalitet og psykisk helse og reflektere over hva som skiller psykiske vansker og psykiske lidelser
- utforske samspillet mellom biologiske, psykologiske og sosiale faktorer for utvikling av god psykisk helse, og drøfte forebygging og behandling av psykiske vansker og lidelser i lys av dette

Underveisvurdering

Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i psykologi 2. Elevene viser og utvikler kompetanse i faget når de bruker faglige perspektiver, metoder og teorier i utforskende arbeid med og refleksjon over ulike emner og problemstillinger, muntlig og skriftlig. Videre viser og utvikler elevene kompetanse i arbeid med spørsmål knyttet til psykologiske prosesser og mekanismer og menneskets tanker, emosjoner og atferd.

Læreren skal legge til rette for elevmedvirkning og stimulere til lærelyst gjennom varierte arbeidsmåter og ved å la elevene utforske og finne svar på faglige spørsmål og problemstillinger. Læreren skal være i dialog med elevene om utviklingen deres i psykologi 2, og elevene skal få mulighet til å prøve seg fram. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til, og til å reflektere over egen faglig utvikling. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i psykologi 2.

Standpunktvurdering

Standpunkt karakteren skal være uttrykk for den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen etter psykologi 2. Læreren skal planlegge og legge til rette for at eleven får vist kompetansen sin på varierte måter som inkluderer forståelse, refleksjon og kritisk tenkning, i ulike sammenhenger. Læreren skal sette karakter i psykologi 2 basert på kompetansen eleven har vist ved å formidle innsikt i ulike emner, sammenhenger og problemstillinger i faget og ved å bruke faglige metoder og teorier til å belyse dem.

Vurderingsordning

Standpunktvurdering

Psykologi 1: Eleven skal ha én standpunkt karakter.

Psykologi 2: Eleven skal ha én standpunkt karakter.

Eksamen for elever

Psykologi 1: Eleven kan trekkes ut til en muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt. Eksamen skal ha forberedelsesdel.

Psykologi 2: Eleven kan trekkes ut til en skriftlig eller muntlig eksamen. Skriftlig eksamen blir utarbeidet og sensurert sentralt. Muntlig eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt. Skriftlig og muntlig eksamen skal ha forberedelsesdel.

Eksamen for privatister

Psykologi 1: Privatisten skal opp til en muntlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt. Fylkeskommunen avgjør om privatister skal få forberedelsesdel ved lokalt gitt eksamen.

Psykologi 2: Privatisten skal opp til en skriftlig eksamen. Eksamen blir utarbeidet og sensurert sentralt. Eksamen skal ha forberedelsesdel.